

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

193

דיני סליחות והתרת נדרים | פרשת נצבים וילך תש"פ

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

סליחות במנינים שונים

א. לאור המצב הנוכחי בא"י איך שהתפשטות הנגיף עדיין לא מצא את מנוחתו, והגנו מתקרבים כבר לימי הסליחות, מצאנו צורך לכתוב כמה הלכות הנוגעות לאמירת סליחות, בפרט במצב המיוחד הקיים היום שהרבה אנשים אינם מתפללים במקומות הרגילות שלהם אלא במנינים שונים ובחצרות, וכן לאלו שאומרים סליחות בביתם ביחידות עקב ריבוי אנשים הנמצאים בביתם לצורך בידוד, ובעצם, דינים שגם נוגעים לכל אדם ובכל מקום.

נוסחאות שונות בסליחות

- ב. ישנם כמה נוסחאות בסדר הסליחות שאומרים בני אשכנז בזמנינו, בעיקר נוסח פולין, נוסח ליטא ונוסח אונגריין, ועיקר השינויים הם שינוי אמירת קטעים שונים של סליחות ופזמונים בימים שונים, ומעיקר הדין אין נוסח או סדר של הסליחות מעכב, העיקר שאומרים סליחות ומכוונים לבקש סליחה [אחינו בני ספרד אומרים אותו סליחות בכל יום כבר ב"ח אלול].
- ג. **לומר הנוסח כפי המקום.** לכן אם אדם אמר סליחות יום אחד כגון נוסח ליטא, וביום אחר הוא מוצא את עצמו במנין שאומרים נוסח פולין ונמצא שהוא אומר הסליחות שהוא כבר אמר, הדין הוא שיאמר הסליחות לפי הציבור שהוא נמצא בו עכשיו מדין אל תפרוש מן הציבור, ואינו צריך להשלים הסליחות שנחסר לו כפי נוסחאו.
- ד. אמנם אם אין לו 'סדר סליחות' לפניו כפי הנוסח שאומרים בציבור, יכול לומר נוסח הסליחות ופזמונים כפי 'הסליחות' שיש בידו, ובלבד שיאמר תמיד עם הציבור את השלש עשרה מידות כי הוא עיקר הסליחות.
- ה. כן מי שטעה ואמר הסליחות ליום אחר, למחרת כשנמצא בציבור יאמר שוב הסליחות שאומרים הציבור, ואינו צריך להשלים מה שנחסר לו.
- ו. יחיד. יחיד האומר סליחות בכל יום בביתו, וטעה ואמר סליחות של יום אחר, למחר יאמר הסליחות שדילג עליה ולהשלים מה שנחסר לו, שהרי הסדר בעצם אינו מעכב, וכשהוא בביתו אין בו משום 'אל תפרוש מן הציבור'.
- ז. **מנינים בחצרות.** עקב המצב הנוכחי, מצוי שיש מנינים בחצרות שאין להם נוסח תפילה קבוע, ולפעמים הנוסח נקבע לפי נוסח של השליח ציבור לאותה תפילה, אבל לא כדאי לעשות כן לגבי נוסח הסליחות שיצא מזה שלפעמים יחזרו או ידלגו על כמה סליחות, ולכן לגבי נוסח הסליחות כדאי לקבוע מראש באותו מנין שתמיד יאמרו הסליחות לפי נוסח קבוע, ואפשר לקבוע הנוסח לפי רוב המתפללים הקבועים באותו מנין.
- ח. **זמן אמירת פזמון ה' ה'.** לגבי הפזמון של ה' ה' השייך ליום לפני ערב יוהכ"פ, יש כמה קהילות שמקפידים תמיד לאומרו דוקא ביום שיש בו קריאת התורה דהיינו בשני או חמישי של השבוע, וכן לענין זה אין לשנות מנוסח הציבור שנמצא בו ותמיד יש לומר כפי מנהג בית המדרש שבו מתפלל באותו יום, אפילו אם יוצא שיגיד אותו פעמיים.

סליחות ביחידות

אמירת שלש עשרה מידות ביחידות

ט. ה' ה' וכו'. המתפלל ביחידות מותר לו לומר סליחות ביחידות (מ"ב סי' תקס"ה סק"ג) אבל אסור לו לומר את השלש עשרה מידות כי הם דברים שבקדושה ואינן נאמרים אלא בעשרה (שו"ע סי' תקס"ה ס"ה) ולכן יאמר רק עד 'יועבור ה' וכו', ואם יחיד רוצה לומר ה"ג מידות, יוכל לאמרם כקורא בתורה דהיינו שאומרים עם ניהגון וטעמים (שו"ע שם ומ"ב שם סק"ב).

ואף אם אינו יודע הטעמים המדויקים, עדיין יכול לקרוא בניגון של איזה טעמים שירצה כל שנראה כקורא בתורה, או שיכול לקרוא בניגון בו הוא אומר סתם פסוקים או לומד גמרא (שו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סוף סכ"א).
יש שמביאים בשם האר"י שיחיד לא יאמר כלל אף עם ניהגון וטעמים (כף החיים סי' קל"א סק"ג).

א. **אשה ביחידות.** אשה שאומרת סליחות ביחידות ואינה בקיאה בטעמי הקרא, תדלג על הקטע של י"ג מידות (הגריש"א, הליכות והנהגות תשרי עמ' 2).
ב. **"וזכור לנו היום ברית שלש עשרה".** נחלקו הפוסקים אם ההקפדה להזכיר י"ג מידות ביחידות הוא גם כשלא אומרים ה' ה' וכו' אלא הזכרת הענין בתוך נוסח של סליחות כגון כשאומרים 'וזכור לנו היום ברית שלש עשרה', י"א שגם זה אין לומר ביחידות (ט"ז סי' תקס"ה סק"ה, מטה אפרים סכ"א, משמעות מ"ב סי' תקפ"א סק"ד) ולפי"ז אין ליחיד לומר 'אל מלך יושב וכו' שהרי מוזכר בו המילים 'ברית שלש עשרה' (ליקוטי מהרי"ח), אבל רוב הפוסקים נוקטים שמותר ליחיד לומר קטעי סליחות אלה, וההקפדה הוא רק על אמירת עצם הי"ג מידות ה' ה' וכו' (ב"ח, א"ר סק"ז, מ"ב סי' תקס"ה סק"ב).

ג. **הפזמון ה' ה'.** ביום חמישי של עש"ת אומרים בסליחות פזמון ה' ה' אל רחום וחנון וכו', וכן ביום ב' השני של בה"ב וכן בתפילת נעילה, ויש לדון אם יחיד מותר לאומרו שדינה כאמירת ה' ה' בלי עשרה (אות ט), או שדינה כזכירת ברית שלש עשרה בתוך לשון הפזמון (אות י"ב). למעשה מאחר שמזכירים כל הי"ג מידות ביחד, דינו כאמירת ה' ה' ממש ואין ליחיד לאומרו, אם לא שאומרה בניגון וטעמי הקרא ולא בניגון של פזמון הידוע.

אמירת ה' ה' בציבור

ד. **באמצע פרק.** מי שמתפלל עם הציבור ומתפלל במתינות ולא הספיק לגמור כל הפרק בסליחות, והשיץ כבר אומר הי"ג מידות, יפסוק איפה שהוא אוחו ויאמר הי"ג מידות עם הציבור (הגרש"א שלמי מועד סי' כ"ד) ואח"כ יכול לחזור למקום שפסק, ואם רוצה יכול להמשיך עם הציבור איפה שהם אוחזים.

טו. **התחיל עם הציבור.** אם התחיל לומר י"ג מידות והציבור גמרו והוא עדיין באמצע, יכול להשלים לאומרם ביחידות משום שהתחיל עמהם (כף החיים סי' קל"א סק"ד) אבל אם הם כבר גמרו, צריך לומר עם טעמי הקרא כנ"ל.

טז. **מי שאינו מתפלל עם הציבור.** מי שכבר התפלל ושמע ציבור אחר שאומרים י"ג מידות, מעיקר הדין אינו חייב לענות עמהם, מ"מ מנהג העולם להפסיק מלימודו ולענות עמהם, חוץ אם לומדים תורה ברבים (שו"ת אג"מ א"ח ח"ג סי' פ"ט).

יז. **חולה דרך הטלפון.** חולה שאינו יכול ללכת לבית הכנסת ורוצה לשמוע הסליחות דרך הטלפון ולהצטרף למנין שמתקיים בבית הכנסת, מעיקר הדין מותר לו לענות עמהם הי"ג מידות מאחר שהוא סוג דבר שבקדושה שקל יותר משאר דברים שבקדושה, ומ"מ אם יכול לומר עם ניהגון וטעמים עדיף טפי כנ"ל (אות ט), אמנם אשה חולנית שאינה בקיאה בטעמי הקרא יכולה לסמוך על זה ולאומרה בשמיעה ע"י הטלפון (תשובות והנהגות ח"ז סי' ט"ו).

מחי ומסי ביחידות

יח. אותם בקשות שהם בלשון תרגום כגון 'מחי ומסי וכו' ו'מרן דבשמיא וכו', אין לאומרם אלא בציבור של עשרה, אבל יחיד אינו אומרם כלל (מ"ב סי' תקפ"א סק"ד, שו"ע סי' ק"א ס"ד).

ט. ואם אחד אמר סליחות בציבור, אלא כשהגיע לומר 'מחי ומסי וכו' כבר גמר הש"ץ את כל הסליחות, כל זמן שיש בני אדם שעדיין גומרים הסליחות, יכול יחיד לאמרו, אבל אם כבר גמרו כולם לומר כל הסליחות, אין לאמרו שנחשב לאמירה ביחידות (הגר"ח קנייבסקי אשי ישראל פמ"ה הע' נ"ח, הגרש"א הליכות שלמה ר"ה פ"א ס"ד).

נפילת אפים במקום שאין ספר תורה

כ. אין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וספר תורה, אבל אף כשאין ספר תורה אומרים המזמור של תחנון 'רחום וחנון וכו' אמנם בלא הטיית הראש (רמ"א סי' קל"א ס"ב), ולכן גם אלו שאומרים סליחות ביחידות בבית בלי ס"ת, לא יפלו על פניהם בסוף סליחות אלא יאמרו 'רחום וחנון וכו' בלי סמיכה על הראש.

כא. יחיד שיש בביתו ספר תורה אפילו בלי ציבור, יכול לעשות נפילת אפים בביתו כרגיל (מ"ב שם סק"א).

כב. **ספר תורה או ארון הקודש.** גם כשיש ספר תורה לבד בלי ארון הקודש אפשר לומר נפילת אפים (מ"ב שם סק"א), וכן אם יש ארון הקודש שבדרך כלל יש בו ס"ת אלא עכשיו הוא ריק משום שמעבירים הס"ת למקום יותר משומר ומכניסים אותו לארון הקודש רק בימי הקריאה, גם מותר לעשות נפילת אפים (הגרש"א, אשי ישראל פכ"ה הע' ל"ו).

כג. **מנהג ירושלים.** מנהג ירושלים הוא תמיד לעשות נפילת אפים בהטיית הראש גם במקום שאין בו ספר תורה (מנהגי אר"י זק"ש דיני תחנון, לוח א"י דיני צום גדליה), והטעם משום שירושלים הוא מקום קדוש ומיוחד לתפילה שגם בלי ס"ת שייך לומר בו נפילת אפים (שו"ת אג"מ י"ד ח"ג סי' קכ"ט אות ב'), ולכן אלו בירושלים שעדיין מתפללים בחצרות בלי ס"ת, וכן אלו שאומרים סליחות ביחידות, עדיין יפלו על פניהם.

יחיד לומר אבינו מלכינו

כד. גם יחיד יכול לומר אבינו מלכינו (מטה אפרים סי' תקפ"ד ס"ד), ולכן גם אלו שמתפללים בביתם יכולים לומר 'אבינו מלכינו' בעשרת ימי תשובה.

התרת נדרים

כה. היות שעוון נדרים ושבועות הוא חמור מאד, הנהיגו בזמן הגאונים לעשות התרת נדרים כללית בכניסת יום הקדוש יום הכיפורים כחלק מן התשובה של היוה"כ"פ והוא הנקרא 'כל נדרי וכו', ובתקופה מאוחרת יותר הנהיגו קדמונינו לעשות התרת נדרים כללית גם לפני ר"ה, כדי להיכנס ליום הדין בלי שעוון שבועות ונדריים יהיו תלויים בנו (ש"ה ריש מס' יומא, מטה אפרים סי' תקפ"א סמ"ט), ורמז לזה, "לא יחל דברו כל" סוף תיבות אל"ל, שבסוף אלול יש לעשות התרת נדרים (שפתי כהן עה"ת סוף מטות, שערי תשובה שם). כו. לכן הרבה נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ר"ה אחרי התפילה (שערי תשובה סי' תקפ"א סוף סק"ז בשם הש"ה)

נוסח התרת נדרים

כו. **התרה על נדרים שכבר עשה.** נוסח התרת נדרים של ערב ר"ה בנויה משני חלקים. הראשון הוא התרת נדרים כללית על נדרים או שבועות שכבר עשה ואינו זוכר אותם בפרטיות, וההתרה עוזר עכ"פ לאלו נדרים שיכולים להתיר ע"פ דין המבואר דיניהם בשו"ע (י"ד סי' רכ"ח), וזה צריך להיות ע"י שלשה דינים או עכ"פ אחד הבקי בהלכות נדרים ועוד שנים, או ג' שיועדים ענין התרת נדרים, פתח וחרטה ולא שהוא רק תחינה בעלמא (שו"ע סי' רכ"ח ס"א).

כח. **נדרים שעדיין לא נעשו.** וחלק השני הינו מסירת מודעה. והוא עוזר על נדרים שטרם נעשו והרי הוא מבטל הנדרים שיעשה בעתיד, ועוזר עכ"פ לנדרים שיעשה כשאינו זוכר שעשה מסירת מודעה בשעה שהוא ינדור, ומעיקר הדין מסירת מודעה מספיק לומר בינו לבין עצמו, מ"מ י"א שצריך לאמרו ברבים (ש"ך י"ד סי' ר"א סק"ב), ולכן נוהגים לכתחילה להקפיד לאמרו לפני השלשה שאמר בפניהם התרת נדרים.

זמן של התרת נדרים

כט. **ערב ראש השנה.** המנהג הנפוץ הוא לעשות התרת נדרים בערב ר"ה. ל. **עשי"ת.** אם לא הספיק לעשות התרת נדרים בער"ה, יכול לעשותו בעשי"ת (קיצור של"ה עניני התרת נדרים).

לא. **כמה ימים לפני ר"ה.** י"א שיכולים גם לעשות התרת נדרים יום או יומיים קודם ראש השנה (יפה ללב ח"ב, קונ"א סי' תקפ"א אות י"ג, שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קמ"ז אות ב'), ויש המביאים לעשותו אפילו מ' יום לפני ר"ה (כף החיים).

אופנים שונים

לב. **ע"י קרובים.** מותר לעשות התרת נדרים ע"י קרובים הפסולים לעדות, בין כשהם קרובים זה לזה ובין כשהם קרובים למבקש התרה (שו"ע י"ד סי' רכ"ח ס"ג) כל שהנדר אינו נוגע להם, ועדיף שיהיו הג' אנשים גדולים שהתמלא זקנם (שו"ת רע"א סי' ע"ג, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' צ"ד), או עכ"פ גדול בן י"ג שנה לגבי התרת נדרים כללית של ערב ר"ה (תשובות והנהגות ח"ב סי' תמ"ב).

לג. **ע"י שליח.** הנודר בעצמו צריך לבוא לפני המתירים להתיר את נדרו ואינו יכול לעשות שליח להישאל על נדרו (שו"ע י"ד סי' רכ"ח ס"ז), חוץ מבעל לאשתו שהבעל יכול להתמנות כשליח לאשתו להתיר נדרה, (שו"ע סי' רל"ד ס"ז).

לד. **ע"י טלפון.** לכתחילה ראוי שהמבקש יבקש התרה כשהוא עומד (שו"ת רדב"ז ח"ח מכתב"י סי' קנ"ו) לפני ג' אנשים כשהם יושבים, אבל בשעת הדחק כשאי אפשר לגשת לג' אנשים, יכול לבקש התרה על נדר דרך הטלפון באופן שהג' אנשים יושבים יחד, והמבקש מדבר בטלפון על מיקרופון באופן שכל הג' אנשים שומעים אותו (מעשה רב אצל מו"ר בעל פתחי חושן, מו"ר בשו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' רל"ט), אבל אין לעשות התרה ע"י שיחת ועידה [conference call] בין המבקש ובין ג' אנשים נפרדים שהרי הג' אנשים צריכים להיות עכ"פ יושבים יחד במקום אחד.

לה. **בלילה.** מותר לעשות התרת נדרים בלילה שאין התרת נדרים נחשבת כדין שאין דנים אותו בלילה (שו"ע סי' רכ"ח ס"ג).

לו. **נוסח המקוצר.** כשהזמן דחוק ואין זמן לומר כל הנוסח של התרת נדרים כפי שנדפס בסידורים, יכול לומר נוסח מקוצר הכולל הכל, ונביא למטה נוסח המקוצר שנקבע ומאושר ע"י גדולי הדור, וזה מועיל על נדרים שנדר עד אז, ואם רוצה לבטל גם הנדרים שעתיד לנדור, יאמר גם נוסח מסירת מודעה כפי שנדפס בסידורים, והבאנו אותו למטה (ס' שערי הימים הנוראים פ"ג עמ' ע"ג).

התרת נדרים לנמצאים בבידוד

לז. כפי המצב הקיים וכפי הנראה לנו כעת, יהיו הרבה בני אדם בבידוד בערב ר"ה, ונתעורר אך הם יכולים לעשות התרת נדרים השנה, וישנה כמה עצות לפי הנ"ל וכיבואר.

לח. **קרובים.** אם נמצאים ג' אנשים גדולים בביתו אפילו מקרובים כגון אח ואב, יכולים הם להצטרף ביחד לעשות התרת נדרים כנ"ל (אות ל"ב).

לט. **בעשי"ת.** אם לא יכולים לעשות בערב ר"ה, יכולים לדחותו ולעשות התרת נדרים בעשרת ימי תשובה עד יזה"כ"פ (את"ל), וכן בעצם יכול לסמוך על אמירת 'כל נדרי'.

מ. **להקדים לפני ר"ה.** אם נזדמן לו לעשות כמה ימים לפני ר"ה וירא שמא לא יוכל לעשותו בערב ר"ה, יכול להקדימו ולעשותו אז, אע"פ שבדרך כלל ממתין עד ערב ר"ה לעשותו, וגם אין צריך התרת נדרים על מנהגו לעשותו דוקא בער"ה, שהרי עיקר המנהג הוא לעשותו קודם ר"ה כנ"ל (אות ל"א).

מא. **דרך הטלפון.** גם יכול לעשותו דרך הטלפון כשיועדים שיש ג' אנשים היושבים יחד לצורך התרת נדרים כנ"ל, וכשעושה דרך הטלפון, אינו צריך לומר כל הנוסח הארוך, אלא יכול להספיק עם נוסח המקוצר (כנ"ל אות ל"ז) אשר מופיע למטה.

נוסח התרת נדרים מקוצר

התרת נדרים: "מתחרט אני על כל הנדרים ושבועות, וכן כל מנהג טוב שנהגתי ולא אמרתי שיהא בלי נדר, ואם הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר או נשבע, ומנהג טוב הייתי מתנה שיהיה בלי נדר, ומבקש שתתיר לי את כולם".

הדיינים אומרים: "מותר לך, מותר לך, מותר לך"
מסירת מודעה: "הרי אני מוסר מודעה לפניכם ואני מבטל מכאן ולהבא כל הנדרים וכל שבועות וקבלה בלב שאקבל עלי בעצמי, חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה, ובאם שאשכח לתנאי מודעה הזאת ואדור מהיום עוד, מעתה אני מתחרט עליהם ומתנה עליהם שיהיו כולן בטלין ומבוטלין ולא יהיו חלים כלל וכלל"

בברכת "כתיבה וחתימה טובה"

ישיבת בית דין להתרת נדרים דרך הטלפון

הננו שמחים להודיע שבעזרת השי"ת יתקיים ישיבת בית דין מיוחד ב"חדר הוראה" לצורך התרת נדרים דרך טלפון לנמצאים בבידוד ע"י נוסח המקוצר המצורף

יום חמישי כ"ח אלול תש"פ

בין 5:00 - 8:00 בצהריים

052 761 9332 / 052 761 4302

